

Gdańsk, 4 marca 2023 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Elżbiety Kamińskiej

ZMIANA SENSU ŻYCIA, WARTOŚCI I TOŻSAMOŚCI KOBIEC REALIZUJĄCYCH MACIERZYŃSTWO W WARUNKACH IZOLACJI PENITENCJARNEJ

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Hanny Liberskiej

na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Doktorantka swoją rozprawę poświęciła zagadnieniom niezwykle rzadko prezentowanym w literaturze, a odnoszącym się do macierzyństwa w warunkach izolacji więziennej.

Ponieważ, jak pisze Badaczka (s. 16) *realizacja macierzyństwa przez kobiety osadzone w zakładzie karnym budzi wiele kontrowersji, nie jest to bowiem funkcjonowanie w macierzyńskiej roli zgodne z przyjętymi standardami społecznymi*, stąd znaczenia nabierają prace badawcze na ten temat, mogące mieć nie tylko znaczenie teoretyczne, ale co może przekładać się na możliwość wczesnego wdrożenia oddziaływań resocjalizacyjnych uwzględniających choćby to, co pokazała bardzo dobrze Doktorantka (s. 245), *pobudzanie, wzmacnianie i wspieranie poszczególnych komponentów sensu życia*, co może przełożyć się na lepsze funkcjonowanie w roli matki także po odbyciu kary.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRACY

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska ma postać klasycznej dysertacji, liczącej wraz ze streszczeniami w języku polskim i angielskim, załącznikami 283 strony. Składają się na nią: 1 rozdział teoretyczny i 3 empiryczne, choć Autorka podaje 6 rozdziałów, trudno bowiem uznać, iż rozdział stanowią *Wprowadzenie* (1 strona) czy *Cel badań i jego uzasadnienie*.

Tytuł pracy w pełni odpowiada treściom w niej zawartym, jest stylistycznie oraz metodologicznie prawidłowy, daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę, jakiego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja.

Krótki *Wstęp* dobrze wprowadza w problematykę pracy,

W pierwszym rozdziale (wg numeracji Doktorantki - trzecim) PODSTAWY TEORETYCZNE PROBLEMATYKI BADAWCZEJ Badaczka przedstawiła wszystkie ważne dla problematyki pracy zagadnienia teoretyczne. Najpierw zaprezentowała pojęcie sensu życia, następnie pojęcie wartości oraz pojęcie tożsamości (wszystkie w wybranych ujęciach), po czym zajęła się zagadnieniem macierzyństwa, by przejść do problematyki przestępstw kobiet, izolacji więziennej, a następnie do macierzyństwa i dzieciństwa w przestrzeni penitencjarnej.

Część teoretyczna pracy została przygotowana przez Autorkę starannie, i choć nie wszystkie poruszane problemy przygotowane są z jednakowo dużym znanstwem problematyki i wnikliwością, to ze względu na nieliczne badania w tym zakresie zaprezentowany rozdział jest dobrym wstępem do zaprojektowanego projektu badawczego.

Rozdział drugi (czwarty wg numeracji Badaczki) METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH zawiera cel pracy (którym jest *sprawdzenie, czy fakt urodzenia dziecka i wychowywania go w warunkach izolacji penitencjarnej wiąże się ze zmianą wartości, sensu życia i tożsamości kobiety oraz relacją między nimi*), pytania i hipotezy badawcze, uzasadnienie wyboru tematu.

Autorka zaprezentowała tu uzasadnienie teoretyczne i metodologiczne badań własnych, przedstawiła dziewięć pytań badawczych oraz odpowiadające im hipotezy badawcze, zostały one sformułowane prawidłowo.

Ponadto w tym rozdziale Doktorantka scharakteryzowała zastosowane narzędzia badawcze, zaprezentowała organizację badań własnych oraz wykorzystane metody analizy statystycznej.

Badania przebiegały w dwóch etapach. W pierwszym etapie badania uczestniczyły:

- Kobiety w ciąży (GM) odbywające karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu, w którym znajduje się więzienny oddział ginekologiczno-położniczy. Wzięło w nim udział 81 kobiet.
- Kobiety z grupy porównawczej (GP) osadzone w zakładzie karnym nie dłużej niż 8 miesięcy, posiadające dzieci. Wzięło w nim udział 80 kobiet.

W drugim etapie badania uczestniczyły te same kobiety co w pierwszym etapie. Badane matki (GM) w drugim etapie badania wypełniły kwestionariusze po minimum 6 miesiącach od urodzenia dziecka, natomiast kobiety z grupy porównawczej (GP) w drugim etapie wypełniły kwestionariusze po minimum 6 miesiącach od momentu pierwszego pomiaru.

Analiza WYNIKÓW BADAŃ (rozdział 3., a 5. Wg numeracji Autorki) przygotowana jest starannie.

Rozdział 4. dysertacji (6. Wg numeracji Autorki) to DYSKUSJA WYNIKÓW. Jest ona przygotowana z dużym znawstwem tematyki badań, Badaczka ze swobodą łączy wiedzę psychologiczną i penitencjarną. Dyskusję wyników wieńczą rozważania dotycząc ograniczeń badań własnych oraz implikacji praktycznych.

OCENA ROZPRAWY, REALIZACJI CELU BADAŃ I ORYGINALNEGO WKŁADU AUTORKI

Celem niniejszej pracy jest ocena czy fakt urodzenia dziecka i wychowywania go w warunkach izolacji penitencjarnej (zmienna objaśniająca) wiąże się ze zmianą wartości, sensu życia i tożsamości kobiety (zmienne objaśniane) oraz relacją między nimi. Ponadto zwrócono uwagę na znaczenie dla wyżej wymienionych zmian: rodzaju popełnionego przestępstwa, rodzaj zakładu karnego, liczbę dzieci, wiek matki oraz jej ewentualne uzależnienia.

Koncepcja zaplanowanych badań nie budzi zastrzeżeń formalnych, a z wielu względów jest ważna z poznawczego punktu widzenia. Autorka weryfikowała opracowany na podstawie literatury przedmiotu model relacji pomiędzy zmiennymi. W modelu założyła, że fakt urodzenia i wychowywania dziecka w warunkach izolacji penitencjarnej (zmienna niezależna - objaśniająca) oddziałuje na wartości preferowane przez badane kobiety. Zmiana nasilenia poszczególnych wartości będzie się wiązała ze zmianami zarówno Wartości (pomiar t1+t2) Sens życia (pomiar t1 + t2) Tożsamość (pomiar t1+ t2) Zmienne kontrolowane: (stałe dla pomiaru t1i t2) - wiek - rodzaj zakładu karnego (dla odbywających karę po raz pierwszy / dla recydywistów penitencjarnych) - rodzaj popełnionego przestępstwa (przeciwko rodzinie, przeciwko zdrowiu i życiu, przeciwko mieniu, gospodarcze) - liczba dzieci (jedno lub więcej) - uzależnienie (tak/nie) Urodzenie i wychowywanie dziecka w warunkach izolacji penitencjarnej Tak/nie 83 w nasileniu procesów tożsamościowych, jak i w poczuciu sensu życia (zmienne zależne – objaśniane).

Bardzo wyraźnie określono kryteria włączające do badań i wykluczające z nich.

Cele pracy zostały przez Badaczkę zrealizowane z wykorzystaniem różnorodnych metod badawczych:

- Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (*Dimensions of Identity Development Scale; DIDS*) Luyckxa, w pol. adaptacji Brzezińskiej i Piotrowskiego;
- Portretowego Kwestionariusza Wartości PVQ-R3 Schwartza i wsp., w pol. adaptacji J. Cieciucha;
- Kwestionariusza Postaw Życiowych (KPŻ), (*Life Attitudes Profile – Revised*) Gary’ego T. Reker w pol. adaptacji R. Klamuta;
- ankiety socjodemograficznej własnej konstrukcji.

Doktorantka sformułowała dziewięć pytań badawczych i odpowiadających im hipotez, są one prawidłowo sformułowane.

Wyniki przyniosły ważne ustalenia. Najbardziej wartościowe, w mojej ocenie, jest pozytywne zweryfikowanie hipotez, w szczególności, że kobiety rodzące, a następnie wychowujące dzieci w warunkach izolacji penitencjarnej, doświadczają zmiany wartości, tożsamości i sensu życia, a analiza kierunku, zakresu i siły zmian odnotowanych u matek opiekujących się dzieckiem w trakcie odbywania kary więzienia wskazuje na pozytywne oddziaływania macierzyństwa penitencjarnego na struktury psychologiczne kobiety.

Przeprowadzona dyskusja wskazuje na dużą interdyscyplinarną wiedzę Badaczki, wnikliwość psychologiczną oraz umiejętność krytycznej analizy problemu. Jednocześnie uwidacznia się duża umiejętność analizy i syntezy.

Dysertacja Pani mgr Elżbiety Kamińskiej wychodzi naprzeciw trudnym wyzwaniom. A ponieważ w takim ujęciu nie podejmowano dotąd badań jest pracą oryginalną, podejmującą istotną i nader aktualną problematykę, także z perspektywy dużego znaczenia społecznego.

Oceniając całościowo rozprawę doktorską pragnę w tym miejscu podkreślić jej mocne strony, czyli:

1. uwzględnienie zagadnienia, jakim jest zmiana sensu życia, wartości i tożsamości kobiet realizujących macierzyństwo w warunkach izolacji penitencjarnej

2. wagę podjętych problemów;
3. brak zastrzeżeń natury metodologicznej co do przeprowadzonych badań, które zostały zaplanowane, zrealizowane i zanalizowane starannie;
4. dotarcie do dużej, starannie wyselekcjonowanej liczby piśmiennictwa;
5. innowacyjny charakter badań;
6. badania longitudinalne (przed i po urodzeniu dziecka w warunkach izolacji więziennej);
7. pokazanie bardzo wartościowych rezultatów;
8. przełożenie wyników na aplikacyjność .

Moje uwagi dotyczące rozprawy dr odnoszą się do dwóch kwestii:

1. inaczej bym też podzieliła część teoretyczną, nie jako *Podstawy teoretyczne problematyki badawczej*, ale pokazałabym w oddzielnych rozdziałach ważne dla problematyki pracy zagadnienia [jednakże to jest uwaga dyskusyjna, Autorka miała prawo widzieć to inaczej];
2. Szkoda, że badaczka najprawdopodobniej nie zarejestrowała swych badań w bazie [ClinicalTrials.gov](https://clinicaltrials.gov), co ułatwiłoby publikację tych wartościowych wyników w czasopiśmie światowych, do czego ogromnie zachęcam Autorkę.

Uzyskane przez Doktorantkę wyniki, poddane badawczej analizie, wypełniają jednakże oczekiwania recenzenta odnośnie do kwalifikacji poznawczej i poziomu rozprawy naukowej, w tym wypadku doktorskiej, pozwalając na jej pozytywną ocenę.

Całość rozprawy, w tym dyskusja wyników, potwierdzają, że Doktorantka posiada dużą wiedzę interdyscyplinarną, przede wszystkim psychologiczną, resocjalizacyjną, pozwalającą na bardzo szczegółową analizę uzyskanych wyników, dowodzi krytycznego sposobu myślenia Autorki. Pokazuje też, iż Badaczka posiada dużą świadomość ograniczeń badań własnych, pokazuje też możliwe kierunki dalszych badań.

Rozprawa doktorska jest pracą oryginalną, w której Doktorantka rozwiązuje postawiony problem w sposób, który potwierdza jej umiejętności do prowadzenia pracy naukowej.

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja Pani mgr Elżbiety Kamińskiej w pełni spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z Ustawą o tytułach i stopniach naukowych.

Mam więc zaszczyt przedstawić Radzie Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy wniosek o dopuszczenie mgr Elżbiety Kamińskiej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Ponadto, ze względu na przedstawione w recenzji walory pracy, jej duży wkład do teorii i praktyki psychologicznej, w szczególności do problematyki psychologii prokreacyjnej i penitencjarnej wnoszę o wyróżnienia tej dysertacji.

Mariola Bidzan